

ГЕНЕЗА ІНСТИТУТУ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СУДОМ НА СТАДІЇ ПІДГОТОВЧОГО СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ

THE GENESIS OF THE INSTITUTION OF CLOSING CRIMINAL PROCEEDINGS BY THE COURT AT THE STAGE OF THE PREPARATORY COURT SESSION

Мартинов Є.О., здобувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національна академія внутрішніх справ

У статті наголошено, що підготовче провадження як самостійна стадія кримінального процесу та інститут закриття кримінального провадження судом у вітчизняному кримінальному процесі мають тривалий історичний розвиток, до якого спочатку належали норми звичаєвого права, а потім, із виникненням держави та права, розвитком її правової системи, отримали законодавчу імплементацію у кримінальних процесуальних нормах. І хоча такий інститут найбільш повно сформувався до кінця XX ст., однак, переважно фрагментарно, визначилися самі положення закриття. На підставі аналізу пам'яток становлення та розвитку процесуальних норм законодавства, яке діяло в той чи інший історичний період, необхідно наголосити, що норми звичаєвого права стали основою зародження та розвитку деяких підстав закриття кримінального провадження та призвели до прогресивної зміни законодавчого визначення таких підстав й порядку на стадії підготовчого судового засідання в умовах чинного Кримінального-процесуального кодексу України спрямованого дотримання міжнародних стандартів захисту прав людини. Зважаючи на історичний шлях, з урахуванням соціально-політичної складової державного ладу та відображення положень, які впливали на розвиток і становлення суду у нормативно-правових актах різного історичного періоду, запропоновано періодизацію становлення та розвитку кримінального процесуального інституту закриття кримінального провадження судом на стадії підготовчого судового засідання: звичаєвий (від VII-VI ст. до н.е. до XIII ст. н.е.); козацький (XIV ст. – до поч. XVIII ст.); імперський (XVIII ст. – XIX ст.); радянський (поч. XX ст. – 2012 рр., зважаючи на дію Кримінального-процесуального кодексу 1960 р.); сучасний (2012 р. – наш час) періоди. Такі історичні періоди розвитку характеризувалися частими змінами у процесуальному призначенні, процедурі й суб'єктному складі інституту; нестабільністю законодавства та мінливістю регламентації («вдання до суду»; «попередній розгляд справи суддею», «підготовче провадження»), водночас з його поступальним розвитком, удосконаленням можливості призначення судового розгляду і здійснення його підготовки.

Ключові слова: кримінальне провадження, закриття кримінального провадження, суд, генеза.

The article emphasizes that preparatory proceedings as an independent stage of criminal proceedings and the institution of closing criminal proceedings by a court in domestic criminal proceedings have a long historical development, to which the norms of customary law first belonged, and then, with the emergence of the state and law, the development of its legal system, received legislative implementation in criminal procedural norms. And although such an institution was most fully formed by the end of the 20th century, however, the very provisions of the closure were determined, mostly fragmentarily. On the basis of the analysis of the monuments of formation and development of procedural norms of legislation, which was in force in one or another historical period, it is necessary to emphasize that the norms of customary law became the basis for the origin and development of some grounds for closing criminal proceedings and led to a progressive change in the legislative definition of such grounds and procedure at the stage of the preparatory court session under the conditions of the current Criminal Procedure Code of Ukraine aimed at compliance with international standards for the protection of human rights. Taking into account the historical path, taking into account the socio-political component of the state system and the reflection of the provisions that influenced the development and formation of the court in the normative legal acts of different historical periods, the periodization of the formation and development of the criminal procedural institution of the closing of criminal proceedings by the court at the stage of the preparatory court session is proposed: customary (from the 7th-6th century BC to the 13th century AD); Cossack (XIV century – until the beginning of the XVIII century); imperial (XVIII century – XIX century); Soviet (early 20th century – 2012, taking into account the Criminal Procedure Code of 1960); modern (2012 – our time) periods. Such historical periods of development were characterized by frequent changes in the procedural purpose, procedure and subject composition of the institute; the instability of the legislation and the variability of regulations («submission to court»; «preliminary consideration of the case by a judge», «preparatory proceedings»), at the same time as its progressive development, improvement of the possibility of setting a trial and carrying out its preparation.

Key words: criminal proceedings, closure of criminal proceedings, court, genesis.

Завданнями кримінального судочинства, як вказано в ст. 2 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1].

Науковий підхід як до проблем кримінального процесуального права в цілому, так і у визначенні шляхів удосконалення окремих процесуальних інститутів, зокрема закриття кримінального провадження судом, передбачає звернення до історичного минулого [2, с. 7]. Значення інституту закриття кримінального провадження судом в кримінально-процесуальному праві України визначається безпосередньо передумовами його зародження, особливостями становлення в міру розвитку людської

цивілізації та вивченням його ролі у кримінальному судочинстві.

Так, Шминдрук О. Ф. відзначає, що кримінальна процесуальна стадія підготовчого провадження формувалася поступово, її розвиток характеризувався нестабільністю [3, с. 7]. Н. О. Зражевська виділяє такі етапи історичного розвитку стадії попереднього розгляду кримінальної справи суддею на територіях, що відносяться до сучасної України: перший у період з 1864 р. по 1917 р.; другий – з 1917 р. по 1920 р.; третій – з 1922 р. по 1960 р.; четвертий – з 1960 р. по 2001 р. і п'ятий етап – з 2001 р. та по теперішній час [4, с. 12]. Як зазначає О. В. Бабаєва, нормативне регулювання підготовчого провадження у вітчизняному кримінальному процесі має тривалий історичний розвиток, у якому можна виділити періоди й етапи, зумовлені змінами законодавства: (1) дореволюційний період, що складається відповідно до дії Статуту кримінального судочинства 1864 р.; (2) радянський період до 1991 р.; (3) період незалежної України, що включає такі етапи: (а) за часів дії КПК 1960 р. у попередній «радянській» моделі; (б) етап чинності КПК 1960 р. з урахуванням змін внаслідок «малої судової реформи» 2001 р.; (в) період

дії КПК 2012 р. Ознаками, що характеризують генезу нормативного регулювання стадії підготовчого провадження, є: (1) часті зміни у процесуальному призначенні, процедурі й суб'єктному складі цієї стадії; (2) нестабільність законодавства, яке її регламентує; (3) мінливість термінологічного найменування («віддання до суду»; «попередній розгляд справи суддею», «підготовче провадження»). Попри це, історичний розвиток цієї стадії можна вважати поступальним, оскільки в жодний історичний період вона не ліквідувалася і не втрачала свого головного призначення – вирішити питання щодо можливості призначення судового розгляду і здійснення його підготовки [5, с. 234].

Що стосується становлення та розвитку інституту закриття кримінального провадження судом, то Х. М. Павич відокремлює такі етапи генези інституту закриття кримінального провадження судом: I етап – з давніх часів (часи дії Руської Правди) – до XIV ст. (до дії Литовських статутів включно), II етап – XIV ст. і до XIX ст., характеризується поступовою зміною трактування злочину вже як будь-якого порушення норм, встановлених державою, та розвитком норм про закриття кримінального провадження, зокрема щодо розширення кола підстав; III етап – початок XIX ст. до XX ст. У цей період розпочалася кодифікація кримінального права в Російській імперії: укладено Звід законів Російської імперії, зроблено спробу відділити кримінально-правові норми від кримінально-процесуальних; IV етап – початок XX ст. до 1958 р.; V етап припадає на період з 25.12.1958 – до 13.04.2012, пов'язаний із прийняттям 25.12.1958 Основ кримінального законодавства СРСР і союзних республік та КПК УРСР 1961 року, який в подальшому знавався чимало змін та доповнень; VI етап – з 13.04.2012, який пов'язаний із прийняттям нового, чинного на сьогодні, КПК України. Із його прийняттям в новітнє законодавство України імплементовано європейські стандарти у галузі захисту прав людини та здійснення правосуддя [6].

У контексті вищевикладеного вважаємо за доцільне дослідити інститут закриття кримінального провадження судом, як і будь-який правовий інститут, який має свою історію становлення та розвитку.

Розвиток інституту закриття кримінального провадження судом бере свій початок ще з давніх часів. Що правда він не завжди мав назву закриття кримінального провадження, не визначалось підстав закриття кримінального провадження, тривалий час ототожнювався зі звільненням особи від кримінальної відповідальності тощо [7, с. 14], позаяк територія України у різні часи перебувала під юрисдикцією Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Гетьманської України, Австро-Угорської та Російської імперій, Української Радянської Соціалістичної Республіки у складі Союзу Радянських Соціалістичних Республік і нарешті – сучасної суверенної держави з власною правовою системою та законодавством [2].

У Руській Правді, перш за все в Просторовій Правді, містилися норми процесуального права, сформовані як законодавцем, так і ті, що були відомі практиці протягом кількох попередніх століть. Так, деякі з норм Руської Правди процесуального характеру стали результатом трансформації звичаїв, застосовуваних ще у самий ранній період Русі. Вчені-історики кримінального процесуального права, наприклад, відносять до звичаєвих форм судових доказів, закріплених у Руській Правді, такі докази, як присяга, ордалії, показання [8, с. 51].

У «Руській Правді» передбачалася норма, яку можна вважати аналогом звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, притягнення до кримінальної відповідальності – відповідальність громади за вбивство, вчинене на її території, яке виключалося, якщо було знайдено лише скелет жертви, тобто з дня вбивства минув значний час [9, с. 105].

Поступового розвитку набувають норми про припинення кримінального переслідування, зокрема шляхом розширення кола підстав для цього. Протягом другої пол. XIV – першої пол. XVI ст. суди, які функціонували на українських землях, що знаходилися у складі Великого князівства Литовського, керувалися при розгляді справ спочатку нормами звичаєвого права, Руської Правди, а згодом великокнязівським законодавством – першим збірником литовського кримінального і кримінально-процесуального права – Судебником Казимира IV 1468 р., а також статутами, збірниками магдебурзького права [8, с. 58]. Судебники 1497-го і 1550 рр., які розповсюджувались на тогочасну територію України, допускали можливість мирного вирішення кримінально-правового конфлікту вже після звернення до суду [10].

Дослідивши зазначені законодавчі акти та інші джерела, автори першої в Україні колективної монографії, присвяченої судочинству в українських землях у XIV – першій пол. XVI ст., дійшли висновку, що в цей час «в більшості випадків процес мав змагальний характер» [11, с. 127]. На їх думку, аналіз еволюції судочинства в українських землях в XIV–XVI ст. дає змогу визначити, зокрема, такі позитивні риси цього розвитку, як: поступове відокремлення судової влади від адміністративної; спроба розмежування компетенції суду за колом справ; початок процесу формування інституту професійних суддів, а також гарантій їх безпеки; вихід на перший план здійснення правосуддя а не одержання судової платні; початок у відокремленні карного процесу від цивільного; становлення обов'язкового попереднього слідства в кримінальних справах, збору доказів та проведення слідства, що стає невід'ємною функцією посадових осіб, а не сторін справи; встановлення письмового порядку виклику відповідача до суду і ведення судових книг, в які записувалися вимоги позивача і судові рішення, що стало важливим кроком у наведенні порядку в судочинстві і позитивно впливало на подальший розвиток процесуального права [11, с. 135–136].

Вперше у законодавстві, яке діяло на території України, стадія попереднього розгляду судом з'являється у Статуті кримінального судочинства у 1864 р. [12] від 20 листопада 1864 р. під назвою «віддання до суду». Вона передувала судовому розгляду і розпочиналася із вивчення висновку попереднього слідства і матеріалів кримінальної справи прокурором окружного суду, який протягом тижня з дня їх отримання був зобов'язаний дати справі законний хід (ст. 517). Це полягало у тому, що за результатами вивчення кримінальної справи прокурор приймав одне з таких рішень: 1) складав висновок про закриття кримінальної справи або передачу її через малозначність на розгляд мирового судді; 2) у разі очевидної неповноти проведеного слідства, що не давало можливості скласти правильний висновок по суті справи, вимагав додаткових відомостей або повертав справу на дослідження; 3) якщо матеріали обвинувачення уявлялися переконливими, прокурор надавав свій висновок про віддання обвинуваченого до суду у формі обвинувального акту, в якому остаточно формулював фактичний та юридичний зміст обвинувачення (ст. 519) [12].

Згідно із Статутом кримінального судочинства 1864 року було частково систематизовано підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності, а саме встановлено, що судові переслідування не могло бути розпочате, а почате підлягало закриттю у зв'язку: із смертю обвинуваченого, із строками давності, примирення обвинуваченого з потерпілим у встановлених законом випадках, а також згідно з «височайшим» указом чи загальним милостивим маніфестом, що дарує прощення [7].

У свою чергу, головним законодавчим актом, що регулював кримінальний процес на території Галичини, був австрійський кримінально-процесуальний кодекс, прийнятий 23 травня 1873 р. Він поширював чинність на всю

територію імперії, у тому числі й на Галичину, що перебувала під пануванням Австрії. Цей кодекс стосувався лише загальних судів. Для військових судів процедура була окремою, кримінально-військовою, що ґрунтувалася на Терезіанському кодексі 1768 р., а також на пізніших відповідних законах і розпорядженнях. Кримінально-військовий процес мав інквізиційний характер, дотримувалася засад таємності та письмової форми, а не усності й гласності [13, с. 120].

Особливостями закриття провадження в австрійському кримінальному процесі було те, що закриття справи можливо було лише слідчим суддею. Зокрема, після завершення дізнання від прокурора залежало, чи буде провадитися у цій справі слідство. Прокурор звертався з поданням до суду про необхідність проведення слідства. Слідчий суддя мав повноваження закрити провадження зі справи, призупинити слідство [14, с. 734].

З наведеного вище вбачається, що інститут закриття кримінального провадження судом поступово трансформувалася із різних способів звільнення від кримінальної відповідальності у самостійний правовий інститут, який охоплював різні підстави для закриття кримінальної справи та процесуальну діяльність суду щодо закриття провадження.

У КПК 1922 р. систематизовано напрацьовані на той час загальні підстави закриття кримінальної справи, крім того, вперше простежується спроба їх розподілу на реабілітуючі та нереабілітуючі. Так у ст. 4 КПК 1922 р. встановлено: «Кримінальне переслідування не може бути порушене, а порушене не може продовжуватись і підлягає закриттю в будь-якій стадії процесу: у зв'язку зі смертю обвинуваченого; за примиренням обвинуваченого з потерпілим у справах, які порушуються як за скаргою потерпілого; за відсутністю скарги потерпілого у справах про злочини, які порушуються лише за такими скаргами; у зв'язку з закінченням строків давності; за відсутністю в діях обвинуваченого складу злочину; внаслідок акта про амністію чи помилування окремих осіб» [15, с. 58].

У наступний історичний період, з прийняттям КПК 1927 р., підготовче провадження зазнало чергових змін, значення яких у науковій юридичній літературі оцінюється по-різному. На думку одних учених, зміст розглядуваної стадії суттєвої трансформації не зазнав [9, с. 105], інші ж дослідники оцінюють їх позитивно в аспекті поглиблення судового контролю [16, с. 68]. Натомість інші вчені, наприклад А. В. Федіна, дотримуються позиції, що норми цього Кодексу значно звузили повноваження суду по відданню обвинувачених до суду, контрольні повноваження останнього були суттєво обмежені [13, с. 123]. Разом з тим, як слушно звертає увагу Л. М. Гуртієва, поняття «підготовчого засідання» не було рівнозначне «розпорядчому засіданню», що існувало раніше, оскільки призначення перших зводилося лише до вирішення питань підготовки справи в судовому засіданні, а не питання віддання до суду; останнє із судового акта початкової стадії судового розгляду перетворилося на акт обвинувачення, що завершав розслідування, і складався прокурором [17, с. 31].

28 грудня 1960 року було прийнято КПК України, положення якого застосовувались протягом більше ніж 50 років [18]. Відповідно до ст. 237 «Віддання до суду» КПК 1960 р., суддя при наявності достатніх доказів для розгляду справи в судовому засіданні, не вирішуючи наперед питання про винність, виносив постанову про віддання обвинуваченого до суду. Розпорядче засідання у справі провадилося лише у таких випадках: 1) у справах про злочини неповнолітніх; 2) у справах про злочини, за які мірою покарання може бути призначено смертну кару; 3) у випадку незгоди судді з обвинувальним висновком; 4) при необхідності змінити запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого (ч. 2 ст. 237 КПК 1960 р.). Вперше було визначено ряд формально-процесуальних підстав для

закриття кримінальної справи, зокрема: щодо особи, про яку є вирок по тому ж обвинуваченню, що набрав законної сили або ухвала чи постанову суду про закриття справи з тієї ж підстави; щодо особи, про яку є нескасована постанову органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи по тому ж обвинуваченню; якщо про відмову в порушенні справи по тому ж факту є нескасована постанову органу дізнання, слідчого, прокурора [18]. Також, до КПК було запроваджено ст. 7 (порядок звільнення від кримінальної відповідальності і від покарання внаслідок зміни обстановки), а в 1977 році – інші аналогічні за своєю сутністю норми, що встановлюють можливість закриття кримінальних справ та застосування до винуватих не кримінальної відповідальності, а адміністративної або навіть моральної відповідальності (ст. 7–9 КПК), а також була введена у КПК стаття, що регулює звільнення від кримінальної відповідальності у випадку дієвого каяття (дієве каяття є інститутом, схожим в окремих питаннях з угодою про визнання винуватості), цей інститут кримінального процесу України не є достатньо врегульованим, що дозволяє правоохоронним органам перевищувати свої повноваження та діяти не завжди в рамках закону [19, с. 161–162]. Установлені законом умови закриття справи на даних підставах були насправді досить невизначені; у згаданих нормах містилися вказівки про втрату особою суспільної небезпеки або можливість її перевиховання без застосування кримінального покарання. І хоча правом на таке закриття справи володіли як органи дізнання і слідства, так і суд, такі рішення найчастіше застосовувалися на стадії попереднього розслідування, оскільки саме тут можливість фактичного укладення угоди між обвинувачем і обвинуваченим була найбільшою. У судовій практиці була досить поширена практика закриття кримінальних справ стосовно обвинувачених, які активно сприяли розкриттю злочину щодо інших осіб.

Після розпаду у 1991 р. Радянського Союзу Україні дісталася дуже складна судоустрійна і судочинна спадщина. На порядку денному постало питання корінного реформування як судоустрою, так і кримінального судочинства України. Адже на цей час в Україні органи дізнання, попереднього слідства, прокуратури та суди застосовували кодекс, що передбачав правила і стандарти, котрі діяли в СРСР з притаманними йому ідеологією та правовими цінностями, які не могли не гальмувати процес демократизації суспільства [20, с. 3].

Загалом, процес прийняття нового КПК України затягнувся на більше ніж двадцять років. Позаяк, при підготовці проекту КПК України серед законотворців не було єдності в поглядах на майбутню модель досліджуваної стадії. Разом з тим, за основу було взято проект, який передбачав зміну не лише назви, а й процесуального значення цієї стадії. Тож, у КПК 2012 р. назва «попередній розгляд справи суддею» змінено на «підготовче провадження». Йому присвячено однойменну гл. 27, що міститься в розділі IV «Судове провадження у першій інстанції», складається з 5 статей, що регламентують порядок проведення підготовчого судового засідання. У підготовчому провадженні передбачається не лише вирішення питань, пов'язаних із з'ясуванням й усуненням перешкод до судового розгляду, а також його призначенням та проведенням, що було традиційним завданням цієї стадії, а й можливість вирішення справи по суті й прийняття судом у цій стадії такого рішення як закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених п. 5–8, 10 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК України (ст. 314 КПК України) [1; 9].

Проаналізувавши пам'ятки становлення та розвитку процесуальних норм законодавства, яке діяло в той чи інший історичний період, необхідно наголосити, що норми звичаєвого права стали основою зародження та розвитку деяких підстав закриття кримінального провадження та призвели

до прогресивної зміни законодавчого визначення таких підстав й порядку на стадії підготовчого судового засідання в умовах чинного КПК України спрямованого дотримання міжнародних стандартів захисту прав людини.

Гене́за інституту закриття кримінального провадження судом на стадії підготовчого судового засідання характеризується такими історичними періодами: звичасвий (від VII–VI ст. до н.е. до XIII ст. н.е.) – розвиток інституту на нормах звичаєвого права, який не завжди мав назву закриття кримінального провадження, не визначалось підстав і ототожнювався зі звільненням особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням із потерпілим, закінчення строків давності тощо; козацький (XIV ст. – до поч. XVIII ст.) – поступове унормування процесуального порядку розгляду злочинів та його нормативно-правове трактування як порушення встановлених норм, розвиток положень про закриття кримінального провадження, в частині розширення кола підстав; імперський (XVIII ст. – XIX ст.) – законодавча імплементація у кримінальних процесуальних норм звичаєвого права, поява Статуту кримінального судочинства 1864 р., який закріпив стадію «віддання до суду», що передувала судовому розгляду і розпочиналася із вивчення висновку попереднього слідства і матеріалів кримінальної справи прокурором окружного суду, який протягом тижня з дня їх отримання був зобов'язаний дати справі законний хід;

вперше використано термін «звільнення від кримінальної відповідальності», а також частково систематизовано підстави такого звільнення; радянський (поч. XX ст. – 2012 рр., зважаючи на дію КПК 1960 р.) – прийняття низки нормативно-правових актів (КПК 1922, 1927, 1960 рр., Основи кримінального законодавства СРСР і союзних республік 1958 р.), які систематизували підстави та встановлювали порядок закриття справи судом (КПК 1960 р. закріпив, що за результатами попереднього розгляду справи суддя своєю постановою одним із рішень приймав рішення про закриття справи, а перелік підстав для закриття справи визначався в ст. 248, при наявності обставин, передбачених ст. 6, ч. 1 ст. 7, ст. 7-1, 7-2, 8, 9, 10, 11-1); сучасний (2012 р. – наш час) – прийняття чинного КПК України, який спрямований на імплементацію кращих європейських практик, приведенням кримінального процесуального законодавства України у відповідність з міжнародними стандартами у галузі захисту прав людини та здійснення правосуддя. Відповідно до вимог ст. 314 КПК України, у підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти, з-поміж іншого, рішення закриття провадження у випадку встановлення підстав, передбачених п. 4-1–8, 10 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК України. Слід зазначити, що вказана норма закону відсилає нас до ст. 284 КПК України, в ч. 1 та 2 якої наведено перелік підстав для закриття провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Кульчицький В. С., Тищик Б. Історія держави і права України: навч. посіб. Київ : Атіка, 2001. 296 с.
3. Шминдрок О. Ф. Підготовче провадження в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 19 с.
4. Зражевська Н. О. Попередній розгляд справи суддею у кримінальному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 16 с.
5. Бабаєва О. В. Еволюція стадії підготовчого провадження у кримінальному процесуальному праві України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). С. 225–235.
6. Павич Х. М. Гене́за інституту закриття кримінального провадження судом. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2015. № 5. Т. 1. С. 113–118.
7. Павич Х. М. Закриття кримінального провадження судом першої інстанції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Львів, 2017. 291 с.
8. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб. / упоряд.: А. С. Чайковський (кер.), О. А. Копиленко, В. М. Кривоніс, В. В. Свистунов, Г. І. Трофанчук. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 656 с.
9. Замкова Я. В. Виникнення та значення стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 103–106.
10. Ісаєв І. А. Історія держави і права України: підручник. 3-е изд., перераб. і доп. Київ : МАУП, 2004. 797 с.
11. Суд і судочинство на українських землях у XIV–XVI ст. / за заг. ред. П. Музиченка. Одеса: Астропринт, 2000. 194 с.
12. Статут кримінального судочинства 1864 р. URL: http://ni.biz.ua/3/3_14/3_145180_ustav-ugolovnogo-sudoproizvodstva--g.html
13. Федіна А. В. Стадія попереднього розгляду кримінальної справи суддею на різних етапах розвитку кримінально-процесуального права. *Наук. вісн. Чернівецького університету*. Правознавство. 2007. Вип. 427. С. 119–126.
14. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посіб. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
15. Саблук С. А. Кримінально-правова протидія злочинності в Україні у 1922–1960 рр. : монографія. Черкаси : видавець ФОРДІЄНКО Є. І., 2016. 414 с.
16. Шминдрок О. Ф. Стадія віддання до суду за КПК УСРР 1922 р. та її реформування у підготовчій дії у КПК УСРР 1927 р. *Розвиток юридичної науки на сучасному етапі* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (5 черв. 2013 р.). Тернопіль. С. 65–69.
17. Гуртієва Л. М. Система стадій кримінального провадження України. *Митна справа*. 2015. № 5. Ч. 2. С. 99–104.
18. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон від 28 груд. 1960 р. № 1000-05. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>
19. Пушкар П. В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 225 с.
20. Маляренко В. Т. Кримінально-процесуальне законодавство України: питання становлення і розвитку. *Право України*. 2003. № 9. С. 3–14.